

ไพลภัยอาการแพ้และโรคหอบหืด

ภญ.กฤติยา ไชยนอก
สำนักงานข้อมูลสมุนไพร
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

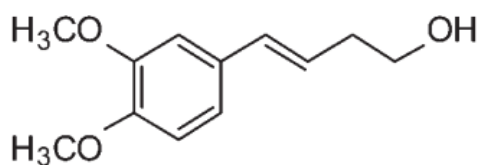
ขณะนี้เชื่อว่าในหลายพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล คงกำลังประสบปัญหาเรื่องฝุ่นละออง PM 2.5 หรือก็คือ ฝุ่นละอองที่มีขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน (ไมโครเมตร) ซึ่งเล็กมากๆ ชนิดที่ว่าไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า และสามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเราได้อย่างไม่น่าเชื่อ โดยเฉพาะโรคในระบบทางเดินหายใจ เพราะฝุ่นเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดอาการของโรคภูมิแพ้และโรคหอบหืด

โรคภูมิแพ้เกิดจากปฏิกิริยาของร่างกายต่อสารก่อภูมิแพ้ คือภูมิคุ้มกันของร่างกายมีความไวมากเกินไปต่อสารก่อภูมิแพ้ ที่ตามปกติไม่มีอันตรายต่อร่างกาย ลักษณะอาการโดยทั่วไปคือ คันในจมูก จามติดๆ กัน คัดจมูก มีน้ำมูกและน้ำตาไหล อาจมีอาการอื่นๆ ร่วมด้วยเช่น หูอื้อ ปวดมึนศีรษะ น้ำมูกไหลลงคอ เสมหะติดในคอ ผื่นคัน ในรายที่แพ้รุนแรง จะเกิดอาการหลังได้รับสารก่อภูมิแพ้ ภายในเวลาไม่เกินครึ่งชั่วโมง ซึ่งจะมีอาการแน่นหน้าอก ความดันโลหิตต่ำ และอาจเสียชีวิตได้ ส่วนโรคหืดหอบ คือโรคของระบบทางเดินหายใจ ซึ่งเกิดจากความไวผิดปกติของหลอดลมต่อสิ่งกระตุ้น ทำให้ท่อทางเดินหายใจเกิดการตีบแคบ และทำให้หายใจลำบาก โดยอาการของโรคหืดหอบนั้นเมื่อได้รับสิ่งกระตุ้น หลอดลมจะเกิดการอักเสบ เยื่อหลอดลมจะบวมทำให้หลอดลมตีบแคบลง ขณะเดียวกันการอักเสบทำให้หลอดลมมีความไวต่อการกระตุ้น และตอบสนอง โดยการหดเกร็งตัวของกล้ามเนื้อหลอดลม ทำให้หลอดลมตีบแคบลงไปอีก นอกจากนี้หลอดลมที่อักเสบ จะมีการหลั่งเมือกออกมามาก ทำให้ท่อทางเดินหายใจตีบแคบ และยังทำให้กล้ามเนื้อท่อทางเดินหายใจเกิดการหดตัว ทั้งหมดนี้ทำให้มีอาการหายใจลำบาก ไอ หายใจ มีเสียงวี๊ด หายใจถี่ และรู้สึกแน่นหน้าอก ในราย

ที่มีอาการรุนแรง อาจพบริมฝีปากและเล็บมีสีเขียวคล้ำ สาเหตุหลักๆ ของโรคภูมิแพ้และโรคหอบหืดที่พบได้บ่อยคือแพ้อากาศ หรือเกิดจากการได้รับสารก่อภูมิแพ้ เช่น ไรฝุ่น แมลงสาบ ขนและรังแคของสัตว์เลี้ยง เชื้อรา ควันบุหรี่ เกสรหญ้า เกสรดอกไม้ ควันและฝุ่นต่างๆ สำหรับแนวทางในการรักษาคือต้องหลีกเลี่ยงสารก่อภูมิแพ้ ซึ่งเป็นวิธีที่สำคัญที่สุด และช่วยลดความรุนแรงของโรคได้ แต่ในรายที่มีอาการรุนแรงก็อาจจำเป็นต้องใช้ยาแก้แพ้เพื่อระงับอาการ ซึ่งปัจจุบันมีสมุนไพรมีฤทธิ์บรรเทาอาการแพ้ได้ และไพลเป็นสมุนไพรรักษาอีกชนิดหนึ่งที่นักวิจัยให้ความสนใจในการนำมาศึกษา

ไพล (*Zingiber montanum* (Koenig) Link ex Dietr.) เป็นพืชวงศ์ ZINGIBERACEAE ส่วนที่นำมาใช้คือ เหง้า ตามตำรายาไทยระบุว่า การใช้เป็นยาภายนอกจะใช้เพื่อบรรเทาอาการฟกช้ำ บวม อักเสบ เคล็ดขัดยอก ส่วนการใช้ภายในจะใช้เพื่อขับลม แก้อืดแน่น และช่วยขับระดู ซึ่งยาไทยหลายตำรับจะมีเหง้าไพลเป็นส่วนประกอบ โดยเฉพาะยาที่เกี่ยวข้องกับสตรี เช่น ยาประสะไพล (1 - 3)

สารสำคัญที่พบในเหง้าไพล คือ น้ำมันหอมระเหย สารกลุ่มฟีนิลบิวทีนอยด์ เช่น สาร (*E*)-1-(3,4-dimethoxyphenyl)butadiene (DMPBD) สาร (*E*)-4-(3,4-dimethylphenyl)but-3-en-1-ol (compound D) และสารกลุ่มเคอร์คูมินอยด์ เช่น cassumunarins และ cassumunins (2) ซึ่ง compound D คือสารสำคัญที่มีฤทธิ์ต้านอาการแพ้ (4)

compound D⁽⁴⁾

การศึกษาไพลกับอาการแพ้และหอบหืด

การศึกษาในหลอดทดลอง

ไพลมีฤทธิ์ต้านการหดเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบและมีฤทธิ์ต้านฮิสตามีนซึ่งเป็นสารก่อการแพ้ชนิดหนึ่ง การศึกษาในกล้ามเนื้อเรียบลำไส้เล็กส่วนปลายของหนูตะเภาพบว่า compound D ทำให้กล้ามเนื้อดังกล่าวคลายตัว และสามารถต้านฤทธิ์ของฮิสตามีน, อะเซทิลโคลีน, นิโคทีน, และเซโรโทนิน ที่มีต่อกล้ามเนื้อได้ นอกจากนี้ยังสามารถต้านฤทธิ์ของฮิสตามีนที่มีต่อหลอดลมของหนูตะเภาเมื่อทำการทดลองทั้งแบบ *in vivo* และ *in vitro* แต่พบว่าทำให้ compound D ในขนาดสูง จะมีผลยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อกระบังลมของหนูขาวที่เกิดจากการกระตุ้นเส้นประสาทพรีนิก และยังคงอำนาจการหดตัวของชิ้นส่วนกล้ามเนื้อหัวใจหนูตะเภาด้วย (5) สารสกัดเอทานอลจากส่วนเหง้าของไพลสามารถยับยั้งเอนไซม์ β -hexosaminidase (เป็นเอนไซม์ที่ถูกหลั่งออกมาพร้อมกับฮิสตามีนและทำให้เกิดการแพ้) จากเซลล์เม็ดเลือดขาวของหนูแรทชนิด RBL-2H3 ด้วยค่าความเข้มข้นต่ำสุดที่สามารถยับยั้งได้ 50% (IC₅₀) = 12.9 มคก./มล. ในขณะที่ยามาตรฐาน ketotifen fumarate

มีค่า $IC_{50} = 20.2$ มก./มล. แสดงให้เห็นว่าสารสกัดเอทานอลจากส่วนเหง้าของไพล มีประสิทธิภาพในการต้านการแพ้และให้ผลดีกว่ายา ketotifen (6)

การศึกษาทางคลินิก

การศึกษาในผู้ป่วยโรคหอบหืดเรื้อรังที่มีอาการของโรคในระดับปานกลางจำนวน 22 ราย โดยให้ผู้ป่วยรับประทานยาแคปซูลไพล (แคปซูลขนาด 250 มก. มีไพลเป็นส่วนประกอบ 125 มก. และสมุนไพรอื่นๆ) ขนาด 500, 750 และ 1,000 มก. ต่อวัน สำหรับผู้ป่วยที่มีน้ำหนักตัวระหว่าง 35 - 50, 50 - 55 และตั้งแต่ 55 กก. ขึ้นไป ตามลำดับ โดยแบ่งให้กินวันละ 2 ครั้ง ผลการทดลองพบว่าไพลทำให้ผู้ป่วยมีอาการดีขึ้น 19 ราย และไม่ได้ผล 3 ราย อาการแทรกซ้อนเนื่องจากยาก่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่ที่พบคือทำให้ผู้ป่วยอุจจาระบ่อยขึ้นแต่ไม่รุนแรง (7) การศึกษาในผู้ป่วยเด็ก (อายุ 8-12 ปี) ที่เป็นโรคหืดจำนวน 24 ราย โดยให้รับประทานไพลแห้งบดอัดเม็ดขนาด 11 - 25 มก./กก. เปรียบเทียบกับการได้รับยาคลอเฟนิรามีนในขนาดมาตรฐาน (0.1 มก./กก.) พบว่าไพลสามารถลดขนาดของตุ่มนูนที่เกิดจากการฉีดน้ำยาฮีสตามีนเข้าใต้ผิวหนังได้อย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.005$) แต่ประสิทธิภาพยังน้อยกว่ายาคลอเฟนิรามีน และไม่พบความเป็นพิษหรือความผิดปกติใดๆ ต่อร่างกายจากการได้รับสารทดสอบ (8 - 9) การศึกษาทางคลินิกแบบเปิด มีการสุ่ม แบบสามทาง และมีการไขว้กลุ่ม (randomized, open-label, three-way crossover study) เพื่อทดสอบฤทธิ์ต้านฮีสตามีนในผู้ป่วยโรคจมูกอักเสบจากภูมิแพ้ (allergic rhinitis; AR) จำนวน 20 คน โดยผู้ป่วยจะถูกสุ่มให้ได้รับยาแคปซูลไพลขนาด 100 หรือ 200 มก. (เทียบกับ compound D 4 และ 8 มก. ตามลำดับ) หรือยาแก้แพ้ loratadine ขนาด 10 มก. เพียง 1 ครั้ง และมีช่วงเวลาล้างยา (washout) 1 สัปดาห์ ทำการประเมินผลการทดสอบด้วยวิธี skin prick test โดยบันทึกผลหลังจากผู้ป่วยได้รับสารทดสอบเป็นเวลา 1, 2, 3, 4, 6, 8, 12 และ 24 ชม. ผลการทดลองพบว่า ไพลทั้งสอง ขนาดสามารถยับยั้งฤทธิ์ของสารก่อการแพ้ได้ โดยที่ขนาด 200 มก. จะให้ผลดีกว่า แต่ประสิทธิภาพยังน้อยกว่ายา loratadine (10)

การศึกษาความเป็นพิษ

การศึกษาความเป็นพิษของเหง้าและสารสกัดต่างๆ จากเหง้าไพลในสัตว์ทดลอง โดยการให้ทางปากส่วนใหญ่ไม่พบความเป็นพิษ โดยพบว่าขนาดที่ทำให้สัตว์ทดลองตายครั้งหนึ่ง (lethal dose 50; LD_{50}) เท่ากับ >20 ก./กก. ซึ่งขนาดทั่วไปที่ใช้เพื่อการรักษาคือ 10 - 20 มก./กก. (1, 11 - 12) แต่การศึกษาพิษเรื้อรังในหนูขาวโดยให้หนูกินอาหารที่ผสมไพล 0.033 - 5% หรือกรอกหนูด้วยยาไพล 0.02 - 3.0 ก./กก./วัน เป็นเวลานาน 1 ปี พบว่าไพลทำให้หนูมีระดับโปรตีนรวมและไกลูบูลินสูง ตับมีความผิดปกติ และเกิดการก่อมะเร็งที่เซลล์ตับ ซึ่งความรุนแรงจะขึ้นกับขนาดที่ได้รับ เช่นเดียวกับการศึกษาในลิงแสม โดยกรอกลิงด้วยยาไพล 0.02 - 1.0 ก./กก./วัน เป็นเวลานาน 2 ปี ซึ่งพบความผิดปกติของตับ การเจริญเติบโตช้า และร่างกายไม่แข็งแรง แสดงให้เห็นว่าไพลน่าจะเป็นพิษต่อตับ (13)

ข้อควรระวัง

ผู้ป่วยที่มีความผิดปกติเกี่ยวกับตับควรหลีกเลี่ยงการใช้ไพล หรือใช้ภายใต้การดูแลของแพทย์อย่างใกล้ชิด และควรระมัดระวังการใช้ไพลในผู้ที่แพ้พืชในวงศ์ ZINGIBERACEAE เช่น ขิง ข่า เพราะอาจทำให้เกิดการแพ้ได้

เอกสารอ้างอิง

1. นันทวัน บุญยะประกัศร และอรนุช โชคชัยเจริญพร, บรรณาธิการ. สมุนไพร:ไม้พื้นบ้าน (3). กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชนจำกัด; 2542.
2. ฐานข้อมูลสมุนไพรที่ใช้ในงานสาธารณสุขมูลฐาน สำนักงานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. ไพล [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อ 4 ก.ค. 60]. เข้าถึงได้จาก: <http://medplant.mahidol.ac.th/pubhealth/index.asp>
3. คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ. บัญชียาหลักแห่งชาติ บัญชียาจากสมุนไพร [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ:กลุ่มนโยบายแห่งชาติด้านยา สำนักงานยา; 2556 [เข้าถึงเมื่อ 4 ก.ค. 60]. เข้าถึงได้จาก: https://www.thaihof.org/sites/default/files/herbal_book_56_0.pdf
4. Khemawoot P, Hunsakunachai N, Anukunwithaya T, Bangphumi K, Ongpipattanukul B, Jiratchariyakul W, et al. Pharmacokinetics of compound D, the major bioactive component of *Zingiber cassumunar*, in rats. *Planta Med.* 2016;82(13):1186-91.
5. นียดา เกียรติยิ่งอังศุลี, มนัส หวังหมัด, กมล สวัสดิ์มงคล, มงคล โมกขะสมิต. การศึกษาทางเภสัชวิทยาของสารสำคัญจากไพล. *วารสารกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์.* 1979;21(1):13-23.
6. Tewtrakul S, Subhadhirasakul S. Anti-allergic activity of some selected plants in the ZINGIBERACEAE family. *J Ethnopharmacol.* 2007;109(3):535-8.
7. ประพาฬ ยงใจยุทธ, ประเวศ วะสี, ทศนียา สุธรรมสมัย, พนิดา กาญจนภี และทวีผล เดชาติวงศ์ ณ ออยุธยา. ผลการรักษาผู้ป่วยโรคหอบหืดด้วยไพล. *สารศิริราช.* 1985;37(6):435-40.
8. กณิกา ภิมย์รัตน์, มนตรี ตู้อจินดา, ศิริกุล เกตุสมนึก, เรณู โภยสุโข, มาลี บรรจบ. ฤทธิ์ต้านฮิสตามีนของ "ไพล" ในผู้ป่วยเด็กโรคหืด ทดสอบโดยการฉีดฮิสตามีนเข้าผิวหนัง. *สารศิริราช.* 1986;38(4):251-5.
9. Chongmelaxme B, Sruamsiri R, Dilokthornsakul P, Dhippayom T, Kongkaew C, Saokaew S, et al. Clinical effects of *Zingiber cassumunar* (Plai): A systematic review. *Complement Ther Med.* 2017;35:70-7.

10. Tanticharoenwivat P, Kulalert P, Dechatiwongse Na Ayudhya T, Koontongkaew S, Jiratchariyakul W, Soawakontha R, et al. Inhibitory effect of Phlai capsules on skin test responses among allergic rhinitis patients: a randomized, three-way crossover study. *J Integr Med.* 2017;15(6): 462-8.
11. Koontongkaew S, Poachanukoon O, Sireeratawong S, Dechatiwongse Na Ayudhya T, Khonsung P, Jaijoy K, et al. Safety evaluation of *Zingiber cassumunar* Roxb. rhizome extract: acute and chronic toxicity studies in rats. *Int Sch Res Notices.* 2014;2014:632608.
12. รังสรรค์ ปัญญาัญญะ, วันทนา งามวัฒน์, ปราณี่ ขวลิตธำรงค์, อุไรวรรณ เพิ่มพิพัฒน์, โอรส ลีลากุลธนิต, จรินทร์ จันทรฉายะ. การศึกษาความเป็นพิษของไพลในหนู. *สารศิริราช.* 1986;38(6):413-6.
13. นาถฤดี สิทธิสมวงศ์, วิเชียร ลีลาสง่าลักษณ์, เจษฎา เฟื่องชะตา, ทรงพล ชีวะพัฒน์, เอมมนัส หวังหมัด, พชรินทร์, และคณะ. การศึกษาพิษของไพล. รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 1990:119-23.